

ЗООЛОГІЯ

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 599 (47)

І. В. Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)

РОДИ ЗВІРІВ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФАУНИ ТА ЇХ УКРАЇНСЬКІ НАЗВИ

Частина 1. Загальні положення. Комахоїдні, кажани та хижі

Звірі, аборигенна фауна, таксономія, номенклатура, Східна Європа.

Вступ

Фауна звірів України та суміжних територій є доволі різноманітною і репрезентує більше половини відомих для Європи родів і видів ссавців [44]. На теренах Східної Європи, за нашими підрахунками, поширено щонайменше 137 видів із 30 родин [16]. Чіткі уявлення про таксономічну структуру теріофауни є основою оцінок її багатства і таксономічної різноманітності, важливих як при описі зональних чи локальних фауністичних угруповань, так і при розробці засад їх охорони [22]. Ця таксономічна структура знаходить своє відображення у класифікації та номенклатурі надвидових груп, зокрема, родів та родин. Суттєві зміни у поглядах на таксономію ссавців європейської фауни, що сталися за кілька останніх десятиліть, відбулись за рахунок як власне змін фауни, так і змін у наших уявленнях про неї [25, 39, 40]. Окрім того, накопичились протиріччя у визначенні таксономічних рангів надвидових груп та у вживанні їх латинських і українських назв. Все це вимагає укладання таксономічного списку фауни, що відповідає сучасним уявленням про систематику ссавців загалом та склад регіональної фауни.

Метою цього дослідження стало узагальнення даних щодо таксономії та номенклатури рецентних груп ссавців дикої фауни України та суміжних країн, що передбачає, зокрема, і впорядкування наукових назв родів. Остання задача набула великого значення у зв'язку з підготовкою нових зведень, визначників, червоних списків і підручників та з поверненням у широкий вжиток українських назв звірів.

В основі підготовленого списку родів — таксономічна схема, що використана у циклі фундаментальних зведень І. Павлінова зі співавт. [38, 39, 40, 42] і яка приймається тут з певними уточненнями, викладеними у працях автора (див.: [17]). Найповнішими оглядами надродових груп (зокрема, родин і рядів) ссавців України та суміжних країн є підготовлені автором зведення "Вищі таксони ссавців у сучасній фауні України..." [16] та "Ключі до визначення вищих таксонів звірів..." [17]. Оглядами підродових груп (зокрема, видів) є кілька зведень останніх років щодо теріофауни України [18, 20, 21, 23] та окремих її регіонів, зокрема, Криму [13] та Карпат [25].

Географічні та таксономічні межі фауни, що розглядається

Під Східною Європою розумітимемо територію, що включає територію України та прилеглі до неї Білорусь, Молдову та європейську частину Російської Федерації. Ця територія простягається на схід від Вісли і Карпат до Волги (на пн.-сх. до Свирі, на пд.-сх. до Кума-Маницької западини). Із врахуванням загальних особливостей географічного поширення ссавців у Європі [70], в об'єктів цього дослідження входять фауни суміжних країн Центральної Європи та Прибалтії — Румунії, Угорщини, Словаччини, Польщі, Литви, Латвії, Естонії.

Мова тут йтиме про сучасну місцеву (дику) фауну епітерій. Викопні групи і та частина адвентивної фауни, що не увійшла до складу природних угруповань, тут не розглядаються (напр., свійські звірі). У цей огляд не включено також кілька груп морських ссавців, яких колись наводили для Балтії, проте їх давно там не реєстрували¹. Так само до огляду не увійшли роди, що відомі на суміжних територіях, проте знахідки яких у регіоні не припускались (*Tadarida*, *Alopex*, *Mesocricetus* etc.).

Загалом прийняті тут географічний і таксономічний обсяги східноєвропейської теріофауни відповідають визначеним нами раніше [14, 17].

Рід як базова одиниця класифікації

Родові групи звичайно лишаються поза увагою, і, сперечаючись про склад фауни, дослідники найчастіше обговорюють списки видів. Між тим, основою всіх списків фауни, систематичних і екоморфологічних класифікацій є *рід*. Від часів Рея та Ліннея поняття роду залишається центральним у систематиці, оскільки:

- саме роди об'єднують у родини і поділяють на види і
- родові назви є основою родинних назв і видових біноменів².

Огляди таксономічного багатства фауни саме до родового рівня подано у класифікації хребетних Керролла [33], систематичному огляді ссавців світу Мак-Кенні і Белл [69], ссавців Палеоарктики Павлінова зі співавт. [42], зоологічному словнику Маркевича і Татарка [34]. Родовий рівень є основним у описах теріофауни світу [46], при оцінках таксономічної різноманітності фауністичних угруповань [22] та в еволюційних дослідженнях як синонім ейдологічного поняття "філон" [29].

¹ Зокрема, впродовж ХХ ст. (до 70-х років) у Балтійських водах реєстрували представників *Hyperoodon*, *Phocaena*, *Megaptera*, *Balaenoptera*, і тільки *Phocaena* реєструють дотепер [67].

² Варто пам'ятати, що багато ліннеївських родів з плином часу стали родинами, а види — родами. Можливо, саме тому в першому вітчизняному визначнику звірів Шарлемань називав "родами" таксони видового рангу, а "підродами" – підвиди [52]. Зараз поняття "рід" змістилось на колишній ліннеївський "вид", і подрібнення класифікації продовжується (див. далі).

За визначенням в енциклопедії ссавців [38], “Рід – одна з основних таксономічних категорій. Рід включає один або кілька близькородинних видів, позначається однослівною науковою назвою” (с. 275). У цьому визначенні відбито головну особливість більшості визначень роду як групи (суми) видів³. Саме тому у більшості зведень або наводять лише види (напр., [47, 51]), або роди представляють як суму видів і їхні назви подають у множині [30, 34, 38], підкреслюючи цим вторинність цього поняття. Альтернативні погляди визнають рід основною одиницею, відносно якої види є відмінками (для огляду див. [57]). Мак-Кенна і Белл [69] визначають родовий рівень як найближчий у ієрархії до видового рівня і називають його “практичним робочим рівнем”.

Постійне подрібнення системи супроводжується і подрібненням родів, проте зберігається певне співвідношення між числом таксонів суміжних рангів. Зворотним наслідком цього є постійне зміщення понять таксономічних категорій і рангів. Так, у “Системі природи” Ліннея [68] основними категоріями були: клас, ряд, рід і вид. З часом ліннеївські ряди були подрібнені, роди стали родинами (родин у системі Ліннея не було), а місце родів у більшості випадків посіли ліннеївські види, більшість з яких, у свою чергу, поділили на низку нових видів. Однією з ілюстрацій цього є порівняння числа таксонів різних рангів в системі Ліннея із сучасними оцінками таксономічного різноманіття східноєвропейської та світової теріофауни (таблиця 1).

З огляду на ці дані очевидним є не тільки загальне подрібнення класифікації, але й збереження загального співвідношення між числами таксонів суміжних рангів. Зокрема, в межах добре відомої Ліннею європейської фауни число визнаних нині у фауні регіону родів (82) становить 45 % від числа відомих Ліннею видів (184), а число визнаних тепер родин (31) майже досягло числа ліннеївських родів (39). Врешті, число всіх сучасних родин (136) стало сурозмірним до числа ліннеївських видів (184). За 11 років, що розділяють два останні огляди теріофауни світу — 1982 [63] та 1993 рр. [78] — лише приріст числа відомих родів (тепер їх 1135) становив 102 одиниці [45], тобто майже втричі перевищував число відомих Ліннею родів (їх було 39).

Отже, поняття роду постійно звужується, і в усіх випадках рід визначається через поняття “виду”. Роди у вузькому їх визначенні⁴ найбільше відповідають клоківським поняттям “філон” і “сувиддя” (дрібний різновид філону) [29]. У філогенетичному розумінні рід є добре відокремленим видом чи монофілетичною групою близькородинних видів, у класифікаційному розумінні – групою близьких за певними ознаками видів.

Таблиця 1. Число відомих таксонів ссавців у системі Ліннея [68] для фауни світу та аналогічні оцінки згідно із сучасними поглядами на склад фауни Східної Європи (ця праця) та світу [78]
Table 1. Number of known mammal taxa after Linnaean classification of world fauna [68], and the same estimations according to modern views on the fauna of East Europe (this article) and of the world [78]

Класифікація	Рядів (ordo)	Родин (fam.)	Родів (gen.)	Видів (spp.)
Система Ліннея (вся фауна)	8	–	39	184
Ця праця (Східна Європа)	8	31	82	142
Зведення Уільсона і Рідера (вся фауна)	27	136	1135	4629

³ Кузякін [32], зокрема, наполягає, що одиницею класифікації в зоології є лише “вид”, позаяк “рід” та інші поняття, якими оперує систематик, – лише вторинні класифікаційні категорії.

⁴ Тут не розглядаються проблема встановлення монотипних родів як шлях до приведення системи до одномасштабності та проблема збереження у класифікаціях великих родів, що нерідко виявляються збірними групами (часто “плезіонами”). В кожному разі близькі види, що становлять надвиди (види-двійники, аловидові комплекси тощо), утворюють внутрішньородові групи [19, 48].

Національна номенклатура

Народні назви тварин первісно стосувались мисливської фауни та свійських тварин. Зокрема, у часи Київської Русі, за даними Шарлеманя [53], розрізняли (називали) лише 9 видів ссавців⁵. Родові назви з'являються внаслідок подальшого класифікування (напр., куни, миші, кажани), і процес їх становлення розпочався з підготовки перших оглядів фауни [5, 7, 36, 37, 52]. За підрахунками автора, протягом XX ст. число відомих у фауні України звірів (з відповідними назвами) зросло до 58 родів на початку XX ст. та до 68 – у його кінці, і список видів зріс за цей час із 88 до 125 [16].

Очевидним результатом подрібнення системи стало утворення нових назв або залучення у науковий лексикон місцевих назв тварин. Широких масштабів набуло невиправдане запозичення назв із сестринських мов, зокрема, з польської та російської⁶. Різноманіття позначень тварин досягло такого розмаху, що часом єдиним спільним знаменником стало паралельне вживання латинських назв, регламентоване Міжнародним кодексом зоологічної номенклатури [35]. Нормальне вживання національних назв стає можливим лише за стабільної національної номенклатури, і ця стабільність досягається лише за умови дотримання певних правил вживання назв та виваженого аналізу існуючої літератури. Можливі три шляхи розв'язання такої проблеми:

- українізація дійсних наукових (латинських) родових назв (напр., *Sylvemus* або *Sorex*),
- вживання латинських назв як уточнень (миша роду *Sylvaemus*, землерийка роду *Sorex*),
- формування власних національних назв (напр., мишак, бурозубка).

Наявна література містить численні протиріччя. Зокрема, аналізуючи лише одне (останнє видане в Україні) теріологічне зведення — визначник Корнеєва [30], — відмічаємо, що нерідко (і навіть дуже часто) виникають такі типові ситуації:

- для означення різних за рангом і обсягом таксонів вживається одна і та сама назва: наприклад, родина “зайці” і рід – “зайці” (те саме зі “сліпаками” та ін.). Аналогічно з назвами родів і видів: рід і вид “ондатра”; так само в роді “видра” – вид “видра” (хоча у світі відомо 11 їх видів), але поруч для монотипних родів – “борсук звичайний” і “хом'як сірий” (до того ж зовсім не сірий);
- родова назва трансформується у назві виду (що є очевидною незручністю двоскладних родових назв): рід “ведмеді бурі”, а вид – “ведмідь звичайний”; рід “землерийки білозубі”, а вид – “білозубка мала”, єдиний вид роду “тюленів-монахів” – “тюлень чорноморський”;
- виникає невідповідність назв родів і видів; у складному роді *Vespertilio* з дивною українською назвою “кажани і нетопирі” з'являється вид з назвою “кажанок північний”;
- вживаються невиправдано складні назви: що значить, наприклад, родова назва “тхір і ласка” або “рід миша лісова і польова”, і хто їхні типові види (в оригіналі назви родів – у множині);
- назви родів, надродових груп та видів почасти неузгоджені: наприклад, родина “свині дикі” очевидно включає вид “свиня свійська” з роду “кабан”; як пояснити ряд: родина “нутрієві” – рід “болотяні бобри” – вид (знову!) “нутрія” (і на відміну від борсука навіть не “звичайна”);
- чому, поділяючи землерийок на три роди, одних названо “землерийки бурозубі” та “землерийки водяні” (останні, до речі, також бурозубі), а інших – просто “білозубки” (навіть не “землерийки-білозубки”); чому вовчок-ліскулька (*Muscardinus*) став “вовчком горішниковим” (і що таке “горішник?”);
- має місце невідповідність (етимологічна) українських назв латинським: так, назва “полівка” безумовно походить від “*Mus arvalis* – миша польова, або миша-полівка”, що з часом трансформувалась у “*Arvicola arvalis* – полівка звичайна” (а згодом рід *Arvicola* auct. став родиною Arvicolidae, в якій “полівка” залишилась як *Microtus* s. str.), цитований автор вживає етимологічно не виважені комбінації типу “полівки водяні” (*Arvicola*) та “полівки лісові” (!) (*Clethrionomys*).

⁵ До огляду Шарлеманя варто додати, що поняття “звір” означало не ссавця взагалі, а ведмедя.

⁶ Подібні проблеми формування національної номенклатури докладно розглянуто колегами-ботаніками Кобівим і Малиновським на сторінках “Українського ботанічного журналу” (1995).

З метою узагальнення існуючих позначень родів та визначення головних тенденцій у еволюції рангів родових груп та родових назв проаналізовано такі сім головних україномовних теріологічних зведень ХХ століття (див. Додатки I–III):

- ШАР-20 — визначник і фауністичний огляд Шарлеманя [52],
 МИГ-38 — визначник і фауністичний огляд Мигуліна [36],
 ТАТ-56 — фауністичне зведення Татаринова [51] (родові назви тільки при видах),
 СОК-60 — фауністичне зведення Сокура [47] (назви родів лише при видових назвах),
 КОР-65 — визначник ссавців України Корнєєва [30],
 М/Т-83 — зоологічний словник Маркевича і Татарка [34]⁷,
 ЗАГ-99 — список теріофауни у зведенні "Ссавці України..." [21].

Правила вживання назв родів, виведені на емпіричній основі

На відміну від ботанічної номенклатури, де відбувається подальше заміщення українських назв таксонів українізованою латиною, в зоології усталеними є саме національні назви таксонів. Аналіз першоджерел дозволяє встановити певні тенденції, які доцільно враховувати при укладанні національної номенклатури. Як результат такого аналізу, в цьому розділі зведення пропонуються наступні рекомендації (загалом їх 12, приклади до них наведено у підтекстових примітках).

1. Необов'язковість національних назв. Єдиною науковою назвою таксона є його латинська назва. Українські назви можна вживати паралельно із науковими, і вони самі по собі не є достатніми для однозначного визначення об'єкту дослідження. Для родів, наукові назви яких не мають українського відповідника, варто вживати українізовану латину.

2. Форма родової назви. Подібно до визначень у МКЗН [35], при укладанні національної номенклатури рекомендується вживати уніомінальні назви (такі, що складаються з одного слова), утворені як іменник у називному відмінку в однині⁸. В усіх випадках бажано уникати формування і вживання двоскладних назв і назв у множині (див. нижче).

3. Відповідність назв таксономічним групам. При укладанні національної номенклатури слідувати змінам у таксономії не варто. Для близьких родів можна вживати спільну назву; єдині назви доцільно зберігати і для груп монотипних родів однієї родини⁹.

4. Складні асоціативні назви¹⁰. За наявності синонімів варто обирати до вжитку власну уніомінальну назву, якщо така існує, залишивши складні асоціативні назви для художніх творів. Окрім того, варто врахувати, що асоціативні назви звичайно є двоскладними.

5. Двоскладні назви. Бажано уникати складних назв, що за формою подібні до видового біномену; при збереженні складних назв варто ставити означення першим словом родової назви¹¹ або ж перетворювати означення у прикладку до назви близького роду (прикладка, залежно від контексту, може вживатися з назвою "великого" роду або як самостійна родова назва¹²).

⁷ Словник не містить прямого перекладу, і аналіз проведено у напрямку "латина → рос. → укр."

⁸ Напр., *Vespertilio* – лилик, *Capreolus* – сарна; родові назви на кшталт "рід миші лісові і польові" чи "рід тхори і ласки" [30] є невдалими (напр., вид "норка європейська" з роду "тхорів і ласок").

⁹ Напр., "їжак" для *Erinaceus s. lato*, "вовчок" для *Muoxidae*, "лилик" для *Vespertilio s. lato* тощо.

¹⁰ Напр., водяна миша, дика коза, земляний заєць, морська свинка (хоча зрозуміло, що *Cavia* – і не свинка, і не морська, і не молода *Phocaena*, яку теж називають "морська свиня").

¹¹ Напр., "лісова миша" – рід *Sylvaemus* чи вид *S. sylvaticus*? (проте, невдалою стає назва "*Sylvaemus arianus* – лісова миша степова", яку з часом, сподіваюсь, змінять на, напр., "сильвемус ...").

¹² Напр., бурозуба землерийка => землерийка-бурозубка => бурозубка. Прикладка часто є відповідником першої частини складних латинських назв: *Mus* – *Sylvaemus*, *Spalax* – *Nannospalax*.

6. Прикладки у подвійній назві. Для розрізнення груп близьких родів можна вживати прикладки (означення у формі іменника в називному відмінку однини), які фактично є назвами родів, прикладеними до назв колишніх “великих” родів або й назв родин¹³. Обидві частини родової назви – основу і прикладку – поєднують через дефіс¹⁴.

7. Дефіс у назвах. Дефіс рекомендується вживати лише для прикладок у родових назвах (див. вище). Бажано уникати поєднання родової і видової назв через дефіс, зокрема, коли видова назва за формою подібна до родової, тобто є іменником у називному відмінку однини¹⁵.

8. "Відновлення" родових назв. Для родів, представники яких мають давні власні назви, доцільно відтворювати спільну родову назву на основі типового виду. У більшості випадків така “біномінізація” національних назв є до певної міри штучною¹⁶, проте це – єдиний шлях до формування однозначного списку родів, коли такий перелік стає необхідним.

9. Збіг родової і видової назв звичайно уникається або утворенням нової видової частини біномену (тоді найчастіше видова назва – прикметник) або позначенням відповідного роду (див. п. 8) і включенням цієї родової назви у біномен (звичайно, обидві назви залишаються іменниками у називному відмінку однини (див. також п. 10))¹⁷.

10. Пріоритет і зміщення назв. Правила пріоритету за хронологією вживати у живій мові недоцільно¹⁸, проте за наявності конкуруючих назв варто віддавати перевагу тим, що є власними назвами, мають довшу історію і не змінили вихідного значення¹⁹.

11. Збіг назв роду і надродових груп. При дотриманні правил вживання родової назви (іменник в однині) і назв надродових груп (прикметник у множині) проблем не виникає. Вживання родової назви у множині варто обмежити колом надродів – триб чи підродин²⁰.

12. Родові назви як основа назв родин і рядів. Уникаючи збігу назв родів і вищих таксонів, варто їх розрізняти, вживаючи різні кінцівки. Для родин можна рекомендувати кінцівки “-ові/-еві”, для рядів – “-подібні”. Описові назви вищих таксонів (зокрема, старі назви рядів) не рекомендується стандартизувати за правилами уніфікації типіфікованих назв²¹.

¹³ Прикладкою у родовій назві маловідомих родів може виступати менш відома власна назва, зокрема, українізована латина (напр., *Lagurus* – нориця-строкатка, *Eliomys* – вовчок-еліоміс).

¹⁴ Напр., дельфін-білобочка *Delphinus*, вовчок-ліскулька *Muscardinus*, землерийка-бурозубка *Sorex*.

¹⁵ Напр., *Equus gmelini* – кінь тарпан, *Vulpes corsac* – лис корсак (лис степовий) [34], на відміну від, напр., *Sorex* – землерийка-бурозубка (до того ж “землерийки” — описова назва родини).

¹⁶ Напр., родова назва вовка – *Canis* (собака), хоча комбінація “собака вовк” не поширена. Зверніть увагу на примітки до назви роду *Mustela* [тип: *Mustela erminea* (тхір-горностай)]: Маркевич і Татарко [34] пропонують формувати похідні назви (видові біномени) на основі слова “ласка”, автор [21] – на основі назви “тхір”; (проте родину *Mustelidae* звичайно чомусь звать “куновими”).

¹⁷ Напр., для роду “борсук” – “борсук звичайний”, для виду “тарпан” з роду “кінь” – “кінь тарпан”. З вже існуючих прикладів із словника Маркевича і Татарка [34] наведу: “собака шакал, шакал”, “кінь кулан, кулан; кінь Пржевальського; кінь тарпан, тарпан”, “бізон європейський, зубр”.

¹⁸ Напр., назва “миша водяна” (див. також пп. 4–5) очевидно є найдавнішою в українській мові назвою для роду *Neomys*, проте для нього є інші пізніші назви – “рясоніжка” та “кутора”.

¹⁹ Напр., “сарна” й “козуля” для роду *Capreolus*, “щур” і “паця” для *Rattus*. У пізніших працях з’являлись такі підміни, коли сарною (точніше, “серною”) називали вже *Rupicapra* (*Capreolus* стала “козулею”), а щуром – *Arvicola* (при цьому *Rattus* – теж “щур” – став “пацюком”).

²⁰ Родова назва у множині – це вже надродова назва (напр., триби чи підродини). Згадані вище випадки збігу назв різних рангів уникають шляхом уніфікації назв (напр., замість роду, родини і ряду “зайці” вживати: рід – заєць, триба – зайці, родина – зайцеві, ряд – зайцеподібні).

²¹ Для описових назв (напр., “землерийки”, “хижі”) такі кінцівки недоречні (“хижоподібні”), оскільки ці назви створено саме для означення таксонів у вихідному авторському розумінні їх обсягу [26]. При збігові назв родів і надродових груп (напр., “кажан” як рід *Eptesicus* та як відповідник рядової назви *Chiroptera*) варто уникати вживання назв у обох значеннях.

Контрольний список родів

Нижче наведено впорядкований список родів рецентної східноєвропейської теріофауни, узгоджений із сучасними класифікаціями епітерій у обсязі європейської [70, 71 *etc.*], палеоарктичної [42, 54] і світової фауни [78, 69]. За основний довідник типових видів взято зведення Еллермана і Моррісон-Скотта [58] (більшість вітчизняних праць фактично базуються на цьому зведенні), а також систематичні огляди (із синонімією) Громова і Баранової [8] та Павлінова і Россолімо [39, 40].

Таблиця 2. Вищі таксони ссавців Східної Європи та їх родовий склад (за [17] зі змінами)
Table 2. Higher taxa of East European mammals and their genera (after [17] with changes)

Ряд і родина (родів/видів)	Роди (видів)
Soriciformes (Lipotyphla, Insectivora auct.)	
Erinaceidae (2/3)	<i>Erinaceus</i> (2), <i>Hemiechinus</i> (1)
Talpidae (2/2)	<i>Desmana</i> (1), <i>Talpa</i> (1)
Soricidae (4/11)	<i>Sorex</i> (6), <i>Neomys</i> (2), <i>Crocidura</i> (2), ? <i>Suncus</i> (1)
Vespertilioniformes (Chiroptera auct.)	
Rhinolophidae (1/3)	<i>Rhinolophus</i> (3)
Vespertilionidae (10/24)	<i>Miniopterus</i> (1), <i>Myotis</i> (2), <i>Leuconoe</i> (8), <i>Plecotus</i> (2), <i>Barbastella</i> (1), <i>Nyctalus</i> (3), <i>Pipistrellus</i> (3), <i>Hypsugo</i> (1), <i>Vespertilio</i> (1), <i>Eptesicus</i> (2)
Caniformes (Carnivora, Ferae auct.)	
Felidae (2/2)	<i>Felis</i> (1), <i>Lynx</i> (1)
Canidae (3/5)	<i>Canis</i> (2), <i>Nyctereutes</i> (1), <i>Vulpes</i> (2)
Ursidae (1/1)	<i>Ursus</i> (1)
Procyonidae (1/1)	<i>Procyon</i> (1)
Mustelidae (6/12)	<i>Martes</i> (2), <i>Gulo</i> (1), <i>Mustela</i> (6), <i>Vormela</i> (1), <i>Meles</i> (1), <i>Lutra</i> (1)
Phocidae (3/4)	<i>Phoca</i> (2), <i>Halichoerus</i> (1), <i>Monachus</i> (1)
Leporiformes (Lagomorpha, Duplicidentata auct.)	
Leporidae (2/3)	<i>Lepus</i> (2), <i>Oryctolagus</i> (1)
Muriformes (Rodentia, Simplicidentata auct.)	
Myocastoridae (1/1)	<i>Myocastor</i> (1)
Castoridae (1/1)	<i>Castor</i> (1)
Pteromyidae (1/1)	<i>Pteromys</i> (1)
Sciuridae (3/6)	<i>Sciurus</i> (1), <i>Marmota</i> (1), <i>Spermophilus</i> (4)
Myoxidae (4/4)	<i>Myoxus</i> (1), <i>Dryomys</i> (1), <i>Eliomys</i> (1), <i>Muscardinus</i> (1)
Sminthidae (1/4)	<i>Sicista</i> (4)
Allactagidae (2/2)	<i>Allactaga</i> (1), <i>Pygeretmus</i> (1)
Dipodidae (2/2)	<i>Dipus</i> (1), <i>Stylodipus</i> (1)
Spalacidae (2/5)	<i>Nannospalax</i> (1), <i>Spalax</i> (4)
Muridae (5/10)	<i>Apodemus</i> (1), <i>Micromys</i> (1), <i>Mus</i> (2), <i>Sylvaemus</i> (4), <i>Rattus</i> (2)
Cricetidae (2/2)	<i>Cricetus</i> (1), <i>Cricetulus</i> (1)
Arvicolidae (9/17)	<i>Ellobius</i> (1), <i>Myopus</i> (1), <i>Ondatra</i> (1), <i>Lagurus</i> (1), <i>Myodes</i> (2), <i>Chionomys</i> (1), <i>Arvicola</i> (2), <i>Terricola</i> (2), <i>Microtus</i> (6)
Delphiniformes (Cetae, Cetacea auct.)	
Delphinidae (2/2)	<i>Delphinus</i> (1), <i>Tursiops</i> (1)
Phocoenidae (1/1)	<i>Phocoena</i> (1)
Balaenopteridae (1/1)	? <i>Balaenoptera</i> (1)
Cerviformes (Artiodactyla, incl. Pecora auct.)	
Suidae (1/1)	<i>Sus</i> (1)
Cervidae (3/6)	<i>Capreolus</i> (2), <i>Alces</i> (1), <i>Cervus</i> (3)
Bovidae (3/3)	<i>Rupicapra</i> (1), <i>Ovis</i> (1), <i>Bison</i> (1)
Equiformes (Belluae, Perissodactyla auct.)	
Equidae (1/2)	<i>Equus</i> (2)

Примітка: в дужках за уніфікованими назвами рядів подано їхні поширені описові назви.

Повний перелік родів епітерій Східної Європи та їх розподіл за родинами і рядами подано у табл. 2. Таксономічні обсяги родів (число видів) наводяться за зведеннями останніх двох десятиліть [40, 42, 69, 78]. Для рядів поряд з традиційними назвами подано уніфіковані назви згідно з нашими попередніми розробками [16, 17, 26]. Порядок наведення таксонів відповідає “вертикальній” системі, в якій найдавніші групи наводяться на початку списку, а еволюційно молоді – у його кінці [17, 32, 43].

У поданому нижче контрольному списку фауни вказано латинську та українську назви роду, автора і дату опису, типовий вид і видовий обсяг роду у регіоні, а також вищі таксони, встановлені на основі цього роду, та зауваження щодо взаємин з найближчими групами і можливих змін його таксономічного рангу. Поширені синоніми і коментарі стосовно таксономічних рангів родових груп згідно з різними зведеннями узагальнено в таблицях, що вміщено у Додатки до цього зведення. У цьому повідомленні розглянуто перші три ряди — комахоїдних, кажанів, хижих.

Ряд *Soriciformes, seu Lipotyphla* — мідицеподібні, або комахоїдні ссавці

Цей ряд є найдавнішою групою сучасних епітерій Європи [41]. На території Східної Європи відомі знахідки представників 7 родів із 3-х родин (знахідки ще одного роду – *Suncus* – сумнівні). Найбільш представницькою серед них є родина *Soricidae* Fischer (землерийки, або мідицеві), представлена у фауні регіону 4 родами (10 видів). Згадані нижче роди ряду *Soriciformes* представлені у фауні України [17].

1. *Erinaceus* Linnaeus, 1758 – їжак. Типовий рід родини *Erinaceidae* Fischer, 1814. Типовий вид – *Erinaceus europaeus* L., 1758. У складі роду розрізняють 7–9 видів. У фауні регіону – 2 види номінативного підроду [24, 55]. Інколи до складу *Erinaceus* включають наступний рід (напр., [30]).
2. *Hemiechinus* Fitzinger, 1816 – [вухатий] їжак. Раніше цей рід звичайно розглядали у складі *Erinaceus* Linnaeus. Типовий вид роду – *Erinaceus platyotis* Sundevall (= *Hemiechinus auritus* Gmelin, 1770). У роді визнають 4–6 видів. У фауні регіону – 1 рідкісний вид номінативного підроду.
3. *Desmana* Guldenstaedt, 1777 — хохоля. Типовий рід підроддини *Desmaninae* Thomas, 1912 із родини *Talpidae* Fischer. Типовий вид роду – *Castor moschatus* Linnaeus, 1758 (= *Desmana moschata*). Моно-типний рід, представлений у фауні регіону єдиним рідкісним видом [10].

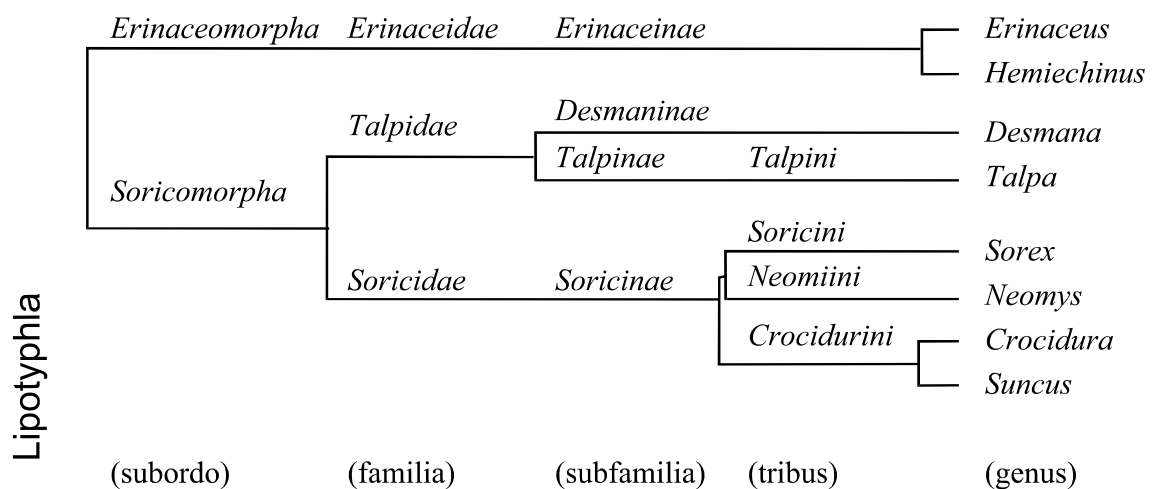

Рис. 1. Структура таксономічних взаємин родів комахоїдних ссавців східноєвропейської фауни (за даними, наведеними у тексті при описах родів). [Fig. 1. Pattern of taxonomic relations among insectivore genera represented in the East-European fauna (after data mentioned in the text for description of genera)].

4. *Talpa* Linnaeus, 1758 — кріт. Типовий рід родини Talpidae Fischer, 1814 (запропоновано як Talpini). Типовий вид роду – *Talpa europaea* Linnaeus, 1758. В межах роду визнають 8–12 видів, у регіоні 1 вид (колишнє визначення карпатських форм як *T. caeca* не визнається [19]).
5. *Sorex* Linnaeus, 1758 — мідця, або бурозубка. Типовий рід родини Soricidae Fischer, 1814. Типовий вид: *Sorex araneus* L., 1758. У роді 65–70 видів. У регіоні 5 видів одного чи двох підродів (*Sorex* s. str. і *Homalurus* Schulze (плезіон?)); ранг ще 3 форм з півдня України невизначений [15].
6. *Neomys* Каур, 1829 — рясоніжка, або кутора. Типовий рід триби Neomyini Reppening, 1967 із родини Soricidae Fischer. Типовий вид роду – *Sorex daubentonii* Erxleben (= *Neomys fodiens* Pennant, 1771). Рід поділяють на 3 види. У складі фауни регіону – 2 відносно рідкісні види.
7. *Crocidura* Wagler, 1780 — білозубка. Типовий рід для підродина Crocidurinae Milne-Edwards, 1872, ранг якої зараз знизили до триби. Типовий вид – *Sorex leucodon* Hermann, 1780 (= *Crocidura leucodon*). У складі роду 120–150 видів, у фауні регіону — 2 морфологічно близьких види.
8. *Suncus* Ehrenberg, 1832 (1833?) — багатозубка. Типовий вид роду – *Suncus sacer* Ehrenberg (= *Suncus murinus* (L.)). Звичайно цей рід відносять до Crocidurini [39 etc.] і поділяють на 13–15 видів. Для фауни Східної Європи наводять 1 вид [2]), всі реєстрації якого є сумнівними [15].

Всі роди східноєвропейських Soriciformes добре відокремлені один від одного, і проблем із визначенням їх таксономічних меж не існує. Основні протиріччя стосуються їхніх взаємин на вищих таксономічних рівнях. Зокрема, 1) чи являють їжаки (Eginaceidae, разом з кротоми?) окремий ряд, або 2) чи є хохулі (*Desmana*) окремою від тальпід родиною, або 3) *Neomys* представляють трибу Soricini чи Blarini, або 4) *Crocidura* – окрема триба чи підродина [2, 9, 42, 69]). Чимало розбіжностей існує у поглядах на структуру роду *Sorex* — від невизнання підродової диференціації [10] до поділу його на 4–10 підродів [6, 12, 28], проте останнім часом систему зводять до визнання двох підродів [61, 78], з яких у Східній Європі представлені лише *Sorex* s. str. [40].

Ряд Vespertilioniformes, seu Chiroptera — лиликоподібні, або рукокрилі

Один із найбагатших за родовим і видовим складом рядів нашої фауни, представлений в Східній Європі та в Україні 11 родами [3]. Викладені тут погляди на таксономію кажанів загалом збігаються з прийнятими у “Систематичному огляді кажанів Східної Європи” [18] та у другому зведенні Павлінова і Россолімо [40]. Найбагатшою за родовим складом у Східній Європі є родина Vespertilionidae Gray, 1821 (всі роди, крім *Rhinolophus*), а в її межах — триба Vespertilionini (5 родів).

1. *Rhinolophus* Lacepede, 1799 — підковоніс. Типовий (і єдиний) рід родини Rhinolophidae Gray, 1825. Типовий вид роду – *Vespertilio ferrum-equinum* Schreber, 1774 (= *Rhinolophus ferrumequinum*). Рід поділяють на 65–70 видів. У регіоні 2 види, наявність ще одного припускається [80].
2. *Miniopterus* Bonaparte, 1837 — довгокрил. Типовий рід для підродина Miniopterinae Dobson, 1875 (описано як "Miniopteri"), яку звичайно включають у склад Vespertilionidae Gray, 1821 (можливо, самотійна родина). Типовий вид роду – *Vespertilio ursinii* Bonaparte (= *Miniopterus schreibersii* Kuhl, 1817). У роді 8–11 видів, у фауні регіону – 1 рідкісний (колись чисельний) вид.
3. *Myotis* Каур, 1829 — нічвид, або велика нічниця. Типовий рід для триби Myotini Tate, 1942 із родини Vespertilionidae Gray, 1821. Тип роду – *Vespertilio murinus* Schreber, 1774 (non Linnaeus, 1758; = *Vespertilio myotis* Borkhausen, 1797, = *Myotis myotis*). У широкому розумінні рід включає наступну групу, і їх разом поділяють на 4–9 підродів, з яких до *Myotis* (s. str.) тяжіють *Paramyotis* та *Isotis* [11, 59]. *Myotis* (s. str.) включає 2–4 види, з них у фауні регіону – 2 близьких види [49].
4. *Leuconoe* Voie, 1829 — нічниця, або нічниця-левкон. Звичайно включають у склад *Myotis* (s. l.) як групу з 3–8 підродів [42]. Типовий вид – *Vespertilio daubentonii* Kuhl, 1817. Рід включає 70–90 видів. У регіоні 8 видів, які відносять до 4 різних підродів – *Paramyotis* Bianchi, 1917 (1 вид), *Isotis* Kolenati, 1856 (1 вид), *Leuconoe* (s. str., 3 види) та *Selysius* Bonaparte, 1841 (3 види) [18].
5. *Plecotus* Geoffroy, 1813 — вухань. Типовий рід триби Plecotini Gray, 1866 з родини Vespertilionidae Gray, 1821. Тип роду – *Vespertilio auritus* Linnaeus, 1758 (= *Plecotus auritus*). В роді 4–5 видів. У фауні регіону 2 морфологічно близькі види, яких довгий час розглядали як один [18, 50].

6. *Barbastella* Gray, 1821 — широковух. Нерідко відносять до триби Vespertilionini [18, 39], проте надійно обгрунтованими є зв'язки із Plecotini Gray [69, 76]. Типовий вид – *Vespertilio barbastellus* Schreber, 1774 (= *Barbastella barbastellus*). В складі роду – 2 аловида, в регіоні 1 вид.
7. *Nyctalus* Bowdich, 1825 — вечірниця. Звичайно розглядають в межах триби Vespertilionini [18 та ін.]. Типовий вид роду – *Nyctalus verrucosus* Bowdich (= *Vespertilio leisleri* Kuhl, 1817; = *Nyctalus leisleri*). Рід поділяють на 5–8 видів. У Східній Європі поширені 3 добре відмінні види.
8. *Pipistrellus* Kaup, 1829 — нетопир. Типовий рід для триби Pipistrellini Tate, 1942, яку звичайно ототожують із Vespertilionini (s. str.). Типовий вид роду – *Vespertilio pipistrellus* Schreber, 1774 (= *Pipistrellus pipistrellus*). У складі роду 45–65 видів, в регіоні 3–4 види. Нерідко у склад *Pipistrellus* включають *Hypsugo* (1 вид в регіоні), або їх обох відносять до *Vespertilio* s. l. ([31], див. [18]).
9. *Hypsugo* Kolenati, 1859 — гірський лилик. За морфологією є проміжним між *Pipistrellus* та *Vespertilio* [31], і при їх розмежуванні в окремі роди його визнають як рід [75], близький до *Vespertilio* [40]. Типовий вид: *Vespertilio savii* Bonaparte, 1837 (= *Hypsugo savii*). У роді до 10 видів; в регіоні 1 вид.
10. *Vespertilio* Linnaeus, 1758 — лилик. Типовий рід для родини Vespertilionidae Gray, 1821 та її центральної триби Vespertilionini (s. str.). В широкому трактуванні включає *Pipistrellus* та *Eptesicus* [4, 31], проте останнім часом це не визнається [42]. Типовий вид роду – *Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758. Рід поділяють на 3 види. На території Східної Європи поширений 1 вид.
11. *Eptesicus* Rafinesque, 1820 — кажан-пергач. Рід є типовим для триби Eptesicini Voleth & Heller, 1994, відмінності якої від Vespertilionini (s. str.) незначні і, очевидно, не відповідають трибному рівню [40]. Типовий вид роду – *Vespertilio melanops* Rafinesque (= *Eptesicus fuscus* Beauvois). Розрізняють від 17 до 33 видів. У регіоні – 2 види двох підродів, номінативного *Eptesicus* (s. str.) та *Amblyotus* Kolenati, 1858 (раніше визнавали за окремий рід – див. Додаток II).

Структуру ймовірних родинних стосунків східноєвропейських родів кажанів представлено на рис. 2. Очевидно, що рівні родинності родових груп надзвичайно різні, дуже різноманітні і погляди на рівні таксономічної диференціації кожної з них. Перший вузол проблем класифікування становлять нічниця, триба Myotini Tate. Традиційне зведення всього їх різноманіття (близько 85 видів) до 4–8 підродів єдиного роду [11, 59, 73], що прийняте майже у всіх сучасних зведеннях [8, 42, 54, 66], є невиправданим спрощенням ситуації і загалом базується на симплезіоморфіях [27].

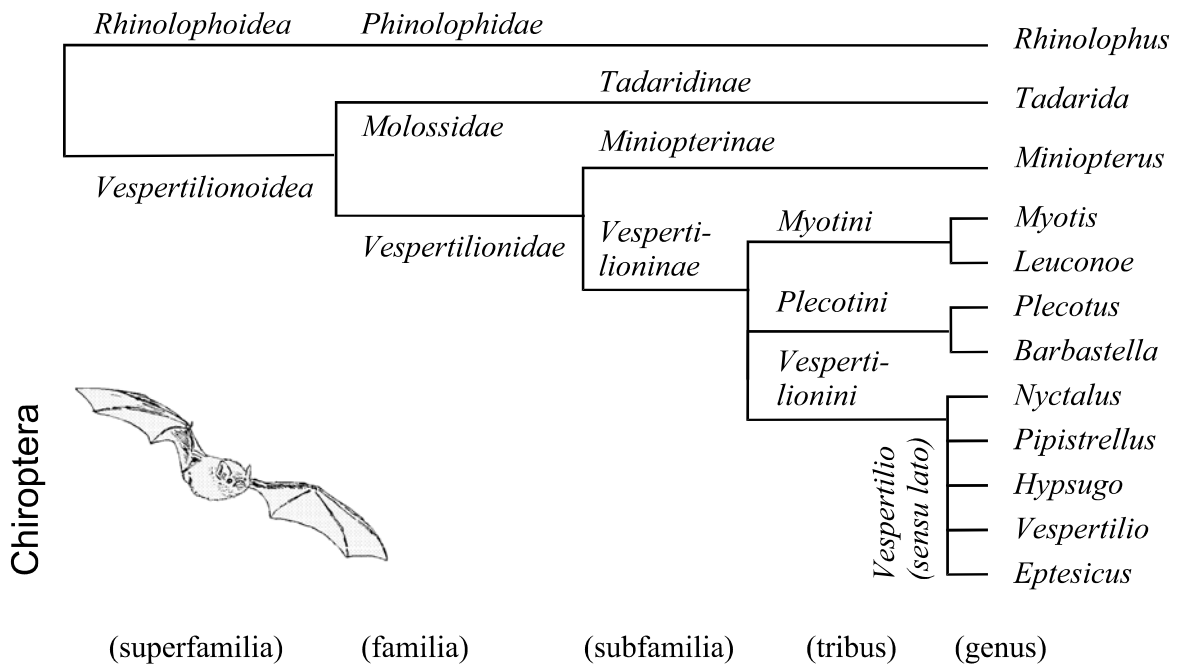

Рис. 2. Структура таксономічних взаємин родів рукокрилих ссавців східноєвропейської фауни (за даними, наведеними у тексті). У схему включено рід *Tadarida*, що відомий з території Балкан і Передкавказзя. [Fig. 2. Taxonomic relations among bat genera from the East-European fauna (after data given in the text; genus *Tadarida* known from the adjacent regions, is included in this scheme)].

Одновимірний ряд мінливості нічних має вигляд “*Myotis–Paramyotis–Isotis–Selysius–Leuconoe*” і може бути поділений на кілька груп, при цьому ліві члени ряду мають більші відмінності один від одного та від середнього типу, ніж праві. Тут прийнято найпростішу схему поділу триби: *Myotis* (s. str.) проти інших груп (*Leuconoe* s. l.) [18].

Другий вузол проблем складає група *Vespertilio* s. l., представлена рядом *Pipistrellus–Hypsugo–Vespertilio–Eptesicus–Amblyotus*. Наразі існує повний спектр пропозицій щодо їх рекласифікації — від об'єднання всіх у єдиний великий рід [4, 31] до поділу їх на 4–5 окремих родів (огляд див. [40]). З них перших два (*Pipistrellus–Hypsugo*) і останню пару (*Eptesicus–Amblyotus*) звичайно розглядають як підроди двох великих родів — *Pipistrellus* та *Eptesicus* [18, 42, 78]. Хоча останнім часом статус *Hypsugo* підвищують до родового [27, 40, 65], всі нетопирі подібні морфологічно та за каріотипом; при цьому $2n=44$ відомо для всіх європейських *Pipistrellus+Hypsugo* та *Myotis* s. l. [77, 81] (хоча ця схожість, очевидно, є плезіоморфною).

Ряд Caniformes, seu Carnivora — собакоподібні, або хижак

У теріофауні Східної Європи ряд представлений 16 родами із шести родин. У фауні України представлені всі ці роди, окрім одного роду кунових – *Gulo* (росомаха знищена в Україні в історичні часи), і двох родів тюленів – *Phoca* L. та *Halichoerus* (обидва відомі у складі балтійської фауни) [17]. Найбагатшою за родовим і видовим складом є родина кунових (Mustelidae, 6–8 родів) [1, 16].

1. *Felis* Linnaeus, 1758 — кіт. Типовий рід родини Felidae Fischer, 1817. Типовий вид роду – *Felis (Catus) silvestris* Schreber, 1777. У межах роду розрізняють до 25–35 видів, і в його склад часто включають *Lynx* (для огляду див.: [62, 72]). У Східній Європі рід представлений 1 видом.
2. *Lynx* Kerr, 1792 — рись. Часто розглядають у складі попереднього роду *Felis* L. як один з його підродів (напр., [47]). Типовий вид роду – *Felis lynx* Linnaeus, 1758 (= *Lynx lynx*). В межах роду розрізняють два підроди та 5 видів. На території Східної Європи відомий 1 рідкісний вид.
3. *Canis* Linnaeus, 1758 — собака. Типовий рід родини Canidae Fischer, 1817 (описана як “Canini”). Типовий вид роду – *Canis familiaris* Linnaeus, 1758 (= *Canis lupus*). У складі роду визнають 6–8 видів. У фауні Східної Європи – 2 види (один з них – *C. aureus* – недавній вселенець).
4. *Nyctereutes* Temminck, 1839 — енот, енотовий собака. Представник триби Canini, близький до південноамериканських родів [64, 74], є типовим видом для триби Nyctereutini Baryshnikov & Averianov, 1993. Типовий вид – *Nyctereutes vivverinum* Temminck (= *Nyctereutes procyonoides* (Gray, 1834)). У роді 1 вид, інтродукований у Європу в 30-х рр. XX ст.
5. *Vulpes* Frisch, 1775 — лисиця. Типовий рід для Vulpini Hemprich & Ehrenberg, 1832, що є добре відокремленою надродовою групою канід [74] (проте таку точку зору [69] не всі визнають і включають *Vulpes* у Canini s. str. [42]). Типовий вид роду – *Canis vulpes* Linnaeus, 1758 (= *Vulpes vulpes*). У роді розрізняють до 11 видів. У фауні Східної Європи – 2 види.
6. *Ursus* Linnaeus, 1758 — ведмідь. Типовий рід для триби Ursini та родини Ursidae Fischer, 1817 (описано як “Ursini”). Типовий вид роду – *Ursus arctos* L., 1758. Видовий обсяг роду змінюється в залежності змін статусу численних аловидових форм *Ursus arctos* та поглядів на взаємини із суміжними групами; звичайно визнають 4 види. У Європі поширений 1 вид номінативного підроду.
7. *Procyon* Storr, 1780 — енот-полоскун. Типовий рід для родини Procyonidae Gray, 1825 (описана як Procyonina). Типовий вид роду – *Ursus lotor* Linnaeus, 1758 (= *Procyon lotor*). В складі роду розрізняють 7 видів (Північна і Центральна Америка), у фауні Європи 1 інтродукований вид.
8. *Martes* Pinel, 1792 — куниця. Типовий рід для триби Martina Wagner in Schreber, 1841, яку ототожнюють із Mustelini (s. str.) (напр., [40]). Типовий вид роду – *Martes domestica* Pinel (= *Martes foina* Erxleben, 1777). Рід поділяють на 7–8 видів, у Європі представлений 2 видами.
9. *Gulo* Pallas, 1780 (Frisch 1775: nom. nud.) — росомаха. Типовий рід триби Gulonina Gray, 1825, яку звичайно ототожнюють із Mustelini (s. str.) [39]. Типовий вид роду – *Mustela gulo* Linnaeus, 1758 (= *Gulo gulo*). У світовій фауні та у Європі – 1 (останнім часом рідкісний) вид.

10. *Mustela* Linnaeus, 1758 — тхір. Типовий рід родини Mustelidae Fischer, 1817 (описана як “Mustelini”). Включає як підродини *Putorius* Cuvier, 1817 (2 види в регіоні), *Lutreola* Wagner, 1841 (1 в.) та *Neovison* Baryshnikov & Abramov, 1997 (1 в.), які часто розглядають як окремі роди [1]. Типовий вид – *Mustela erminea* L., 1758. Розрізняють 16–17 видів 5–6 підродів. У Східній Європі 6 видів.
11. *Vormela* Linnaeus, 1758 — перегузня. Відносять до Mustelini [40] або Ictonychini Россок, 1922 з підроду Mustelinae Fischer [39]²². Типовий вид роду – *Mustela peregusna* Guldenstaedt, 1770 (= *Vormela peregusna*). У фауні світу та у фауні регіону рід представлений 1 видом.
12. *Meles* Brisson, 1762 — борсук. Типовий рід для підроду Melinae Bonaparte, 1838 (описана як “Melina”, близька до Mustelinae Fischer), один із 4-х її родів. Типовий вид роду – *Ursus meles* L., 1758 (= *Meles meles*). У фауні світу та Європи звичайно визнають 1 вид (3 аловида?).
13. *Lutra* Linnaeus, 1758 — видра. Типовий рід для Lutrina Bonaparte, 1838, що є синонімом Enchydrina Gray, 1825 (назву Lutrina всупереч пріоритету часто вживають для підроду, що включає *Enchydra*). Тип роду – *Mustela lutra* L., 1758 (= *Lutra lutra*). У роді 3–8 видів, у фауні регіону 1 вид.
14. *Phoca* Linnaeus, 1758 — тюлень. Типовий рід для родини Phocidae Gray, 1825 (emend pro Phocidae 1821) та її номінативних підроду і триби. Типовий вид – *Phoca vitulina* L., 1758. У складі роду визнають 4–7 видів. У фауні регіону зустрічаються 2 рідкісні види.
15. *Halichoerus* Nilsson, 1820 — тев'як. Типовий рід для підроду “Halichoerina Gray, 1871”, яку зараз розглядають лише як синонім Phocini (s. str.) [42]. Типовий вид роду – *Halichoerus griseus* Nilsson (= *Halichoerus grypus* Fabricius, 1791). У фауні світу та регіону — 1 вид.
16. *Monachus* Flemming, 1822 — тюлень-монах. Типовий рід підроду Monachinae Gray, 1869 (описано як “Monachina”) із родини Phocidae Gray, 1825. Типовий вид роду – *Phoca monachus* Hermann, 1779 (= *Monachus monachus*). В роді розрізняють 3 види; у Східній Європі – 1 вид.

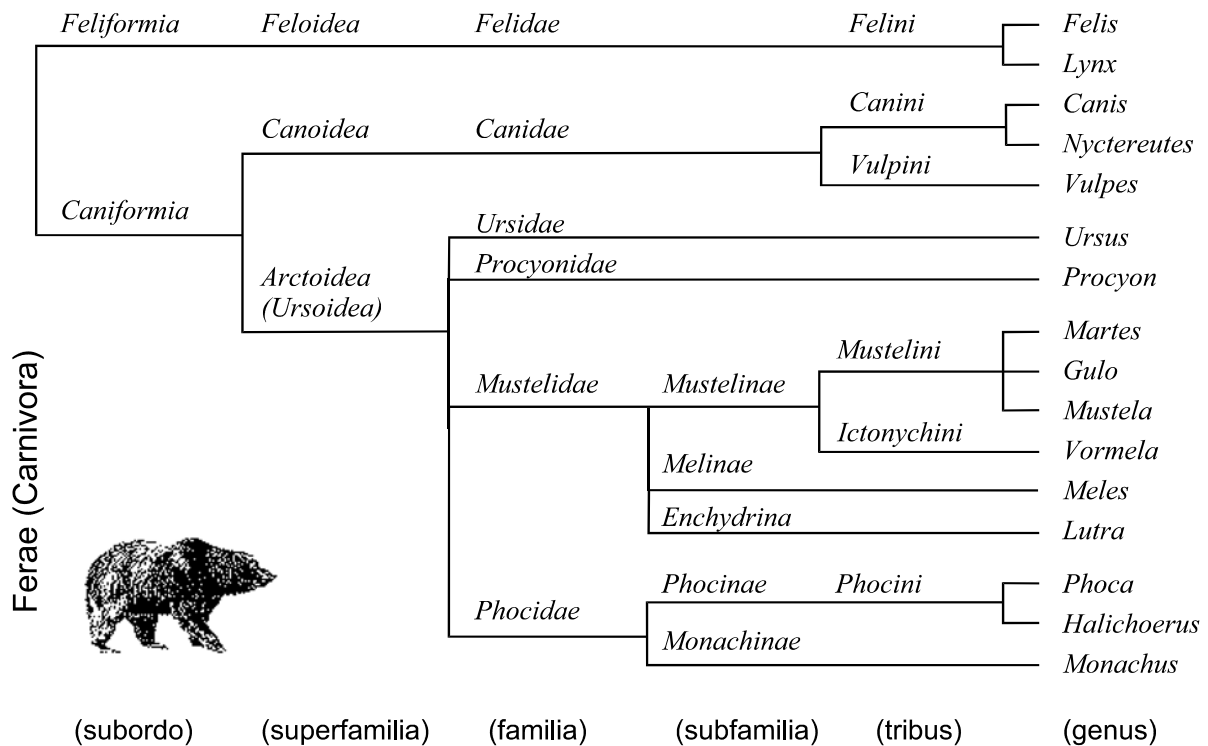

Рис. 3. Сучасні погляди на структуру таксономічних взаємин родів хижих ссавців східноєвропейської фауни (за даними, наведеними у тексті). [Fig. 3. Modern views on the pattern of taxonomic relations among carnivore genera represented in the East-European fauna (after data mentioned in the text)].

²² Абеленцев [1] відокремлює *Vormela* L. від інших мустелін у окрему підроду, названу ним *Zorillinae* Abelentsev, 1968 (з типовим родом *Zorilla* Geoffroy, 1826, = *Ictonyx* Kaup). Варто зазначити, що у обох працях (і Абеленцева, і Покока) фактично незалежно запропоновано надати цій групі ранг підроду, проте у пізніших оглядах таксон *Zorillinae* Abelentsev не згадують (напр., [39, 40]).

Структуру таксономічних взаємин родів хижих східноєвропейської фауни показано на рис. 3. Надродову таксономію останнім часом суттєво переглянуто [56, 60, 79]. Зокрема, зараз стали загально визнаними погляди на підрядовий рівень відмінностей феліформних (у фауні регіону – Felidae) та каниформних хижих (інші родини) [41]. В межах останніх стала загально визнаною монофілія групи “Arctoidea” (тут типіфікована як Ursoidea), що, за сучасними даними, включає родини ведмежих (Ursidae), єнотових (Procyonidae), кунювих (Mustelidae) та колишній ряд ластоногих, Pinnipedia [60, 78].

Як це характерно для більшості макромамалій, система хижих ссавців передроблена. Хоча фактичні рівні морфологічної і генетичної диференціації карнівор загалом не вищі за відмінності в межах, наприклад, гризунів чи землерийок, у сучасних класифікаціях хижих що не вид – то окремий підрид, рід чи триба (так, не рахуючи синонімів, 16 родів нашої фауни розподіляються за 11 трибами та 6 родинами).

Загалом таксономічні ранги розглянутих груп на рівні родин і родів є усталеними. Проблемним таксоном, різноманіття поглядів на систематику якого перевищує число відомих синонімів та визнаних тепер підродів, виступає *Mustela* s. l. Зокрема, такі групи, як *Putorius* (власне тхори) та *Lutreola* (норки) у давній та частині сучасної літератури розглядаються як окремі від *Mustela* роди ([1], див. Додаток III). Певні протиріччя зберігаються у поглядах на рівень відмінностей у парі *Felis–Lynx*, проте останнім часом ці два таксони розглядають як окремі роди [40, 42, 78].

Обговорення

Очевидно, що показники таксономічного багатства у різних групах ссавців різні. Загалом можна стверджувати, що число і частка таксонів різних рангів є досить чітко детермінованими. Із даних, наведених у таблиці 3, видно, що показники видового, родового і родинного багатства змінюються досить узгоджено. Ряди східноєвропейських ссавців, відрізняючись один від одного за числом родин, родів та видів, за загальним рівнем таксономічного багатства утворюють рівноспадний ряд (табл. 3). Найбільші показники різноманіття характерні для гризунів (33 роди), трохи менші – у розглянутих тут рядів хижих (16), кажанів (11) та комахоїдних (8 родів); інші ряди епітерій східноєвропейської фауни представлені малим числом родів (1–7).

Отже, у фауні регіону маємо 82 роди ссавців, які об'єднують у 31 родину і поділяють на 142 види. Монотипні роди характерні для бідних за родинним і видовим складом рядів (перші три рядки у табл. 3), високий рівень політипності характерний для родів із таксономічно багатих рядів, зокрема, гризунів і хижаків (рис. 4).

Таблиця 3. Оцінки родового багатства рядів та різноманіття видового обсягу родів (за даними з табл. 1)
Table 3. Estimations of generic richness of orders, and species diversity of genera (after data from Table 1)

Ряд	Родин	Родів	Видів	Розподіл числа видів за родами (Східна Європа)
Equiformes	1	1	2	2
Leporiformes	1	2	3	2, 1
Delphiniformes	3	4	4	1, 1, 1, 1
Cerviformes	3	7	10	1, 2, 1, 3, 1, 1, 1
Soriciformes	3	8	16	2, 1, 1, 1, 6, 2, 2, 1
Vespertilioniformes	2	11	27	3, 1, 2, 8, 2, 1, 3, 3, 1, 1, 2
Caniformes	6	16	25	1, 1, 2, 2, 1, 1, 1, 2, 1, 6, 1, 1, 1, 2, 1, 1
Muriformes	12	33	55	1, 1, 1, 1, 1, 4, 1, 1, 1, 1, 4, 1, 1, 1, 1, 4, 1, 1, 1, 1, 4, 1, 1, 2, 4, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 2, 1, 2, 6, 2
Разом на 8 рядів	31	82	142	В середньому в одному роді 1,73 видів

Найбагатшим за видовим складом родами епітерій (у масштабі східноєвропейської фауни) є *Myotis* s. l. (10 видів, з них 8 видів із групи *Leuconoe*), *Microtus* s. l. (8 видів), *Sorex* (6 видів) та *Mustela* (6 видів). Інші роди представлені у фауні регіону 1–4 видами, з них 52 роди (63 % всіх родів) представлено лише одним видом.

Варто зазначити, що співвідношення обсягів різних за рангом таксономічних груп у складі регіональної фауни є не випадковим. В середньому в межах східноєвропейської фауни один ряд представлений 3,88 родинами, кожна родина – 2,65 видами, в одному роді в межах регіону в середньому є 1,73 види. З іншого боку, порівняння показників представленості світової фауни на регіональному рівні (вихідні дані в табл. 1) дає відповідні значення: у Східній Європі представлено 29,6 % відомих рядів, 22,8 % родин, 7,2 % родів та 3,1 % видів ссавців світової фауни.

Порівнюючи три розглянуті в цьому повідомленні ряди (Soriciformes, Vespertilioniformes, Caniformes), відмітимо, що більшість родів є добре відокремленими один від одного, а їх обсяги і таксономічні межі — ясно визначеними (найменш визначеним є статус і рівні диференціації великих родів: *Myotis* s. l., *Microtus* s. l., *Mustela* s. l.). Проте, ця визначеність ясно виступає на регіональному рівні, позаяк в систематиці епітерій в обсязі світової фауни зберігається низка суперечних трактувань.

У кожному разі абсолютна більшість представлених у фауні Східної Європи таксономічних груп характеризується трьома особливостями, що визначають стійкість сучасної класифікації на регіональному рівні: (1) більшість родів представлена у фауні регіону їхніми типовими видами, (2) більшість родів є типовими для наявних в регіоні (і світовій фауні загалом) родин, (3) більшість цих таксонів і їх назв є найдавнішими в історії класифікації і, відповідно, їх назви є найстабільнішими.

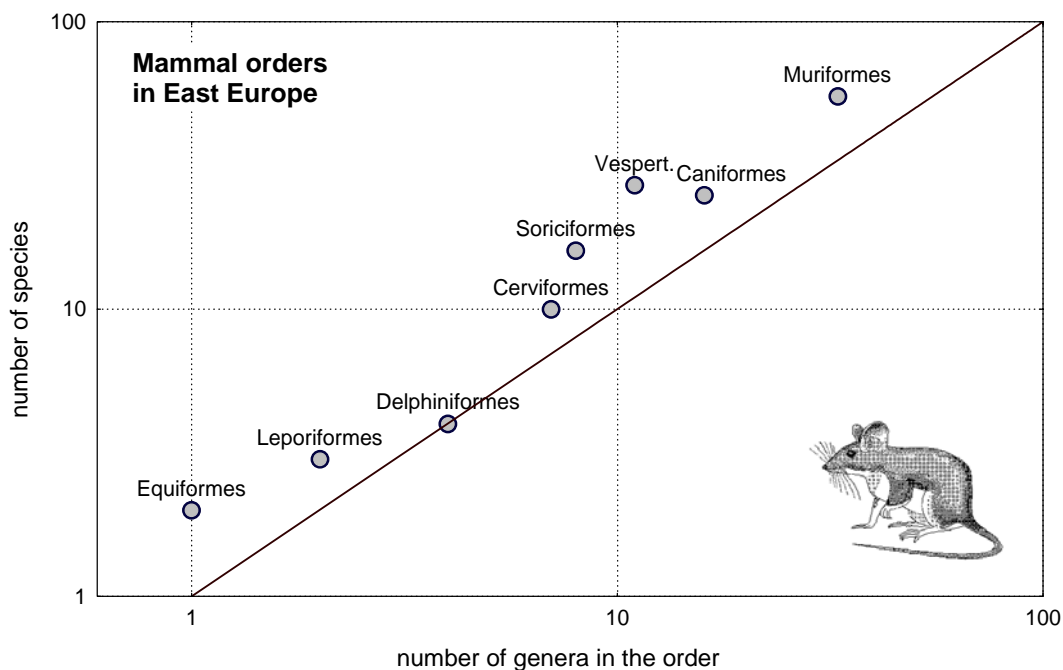

Рис. 4. Порівняння рядів східноєвропейських ссавців за показниками їхнього родового та видового багатства (дані для території Східної Європи за табл. 3). Лінію проведено для випадку монотипності родів (число родів = число видів). Для позначення рядів використано їхні уніфіковані наукові назви. [Fig. 4. Comparison of East-European mammal genera using indices of their generic and species richness (data for the territory of Eastern Europe after Table 3). A line corresponds to the case when all the genera are monotypic (number of genera = number of species). Orders are signed using their standardised scientific names].

Подяка

Я вдячний колегам, з якими неодноразово дискутувались питання надвидової класифікації ссавців: І. Павлінову (Зоологічний музей Московського університету), В. Топачевському, Ю. Семенову та Д. Іванову (Національний науково-природничий музей НАНУ), Б. Волошину (Інститут систематики і еволюції тварин ПАН). Щиро дякую колегам, які висловили зауваження щодо уніфікації родових назв ссавців і змісту окремих частин рукопису: Р. Саламатіну, В. Корнєєву, Г. Фесенко, Ю. Некрутенко (Інститут зоології НАНУ), М. Біляшівському, О. Зикову (Київський національний університет), А. Бокотею (Державний природознавчий музей НАНУ), С. Кобіву (Інститут екології Карпат НАНУ) та В. Покинйчереді (Карпатський біосферний заповідник).

Summary

Genera of mammals in the East-European fauna and their Ukrainian names. Part. 1. General theses. Insectivores, bats, and carnivores. – Igor V. Zagorodniuk. – Taxonomic review of East European mammals and brief checklist of the generic groups are presented. Totally, mammal fauna includes 82 genera of recent mammals, among them there are 8 genera of insectivores, 11 bats, 16 carnivores, 2 lagomorphs, 33 rodents, 8 ungulates and 4 cetaceans (without Baltic species). In the first communication, detail taxonomic references are given for each East-European genus of the three first orders: insectivores (Soriciformes), bats (Vespertilioniformes), and carnivores (Caniformes). Ukrainian names of mammal genera are discussed, and rules of their usage are proposed.

Key words: mammals, aborigine fauna, taxonomy, nomenclature, Eastern Europe.

Цитована література

1. *Абеленцев В. І.* Куницеви. – Київ: Наук. думка, 1968. – 280 с. – (Фауна України. Том 1, випуск 2).
2. *Абеленцев В. І., Підоплічко І. Г.* Ряд Комахоїдні – Insectivora. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 70–228. – (Фауна України. Том 1: Ссавці, випуск 1).
3. *Абеленцев В. І., Попов Б. М.* Ряд рукокрилі, або кажани – Chiroptera. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 229–446. – (Фауна України. Том 1: Ссавці, випуск 1).
4. *Бобринский Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П.* Определитель млекопитающих СССР. – Москва: Просвещение, 1965. – С. 1–383.
5. *Верхрацький І.* Початки до уложення номенклатури и термінології природописної народней. – 1864: частина 1. – 1869: частина 2. – (цит. за особистим повідомленням А. Бокотея).
6. *Воронцов Н. Н., Крал Б.* Кариологическая дифференциация и система рода *Sorex* // Четвертый съезд Всес. териол. о-ва: Тез. докл. – Москва, 1986. – С. 48–50.
7. *Грінченко Б.* Словарь української мови (томи I–IV). – Київ: Довіра – Рідна мова, 1997 (1909). – Том А–Н. – С. 1–578. – Том О–Я. – С. 1–564.
8. *Громов И. М., Баранова Г. И. (ред.).* Каталог млекопитающих СССР (плиоцен–современность). – Ленинград: Наука, 1981. – С. 1–456.
9. *Гуреев А. А.* Землеройки фауны мира. – Ленинград: Наука, 1971. – С. 1–253.
10. *Гуреев А. А.* Насекомоядные (Insectivora, Mammalia). – Москва, Ленинград: Наука, 1979. – С. 1–501. – (Фауна СССР. Том 4: Млекопитающие; выпуск 4).
11. *Дзевежин И. И.* Одномерная схема фенетического разнообразия ночниц Палеарктики // Известия [Российской] академии наук. Серия биологическая. – 1998. – N 2. – С. 258–265.
12. *Долгов В. А.* Бурозубки Старого света. — Москва: Изд-во Московск. ун-та, 1985. — 221 с.
13. *Дулицкий А. И., Товтинец Н. Н.* Аннотированный список млекопитающих Крыма // Памяти профессора Александра Александровича Браунера (1857–1941). – Одесса: Музейный фонд им. А. А. Браунера; Астропринт, 1997. – С. 92–100.
14. *Загороднюк И. В.* Политипические Arvicolidae Восточной Европы: таксономия, распространение, диагностика. – Киев, 1991. – С. 1–64. – (Ин-т зоол. АН Укр. / Препр. N 10.91).
15. *Загороднюк И.* Редкие виды бурозубок на территории Украины: легенды, факты, диагностика // Вестн. зоологии. – 1996. – 30 (№ 6). – С. 53–69.
16. *Загороднюк И. В.* Вищі таксони ссавців у сучасній фауні України: склад, номенклатура та видове багатство // Доповіді НАН України. – 1998а. – N 4. – С. 180–186.
17. *Загороднюк И. В.* Ключі до визначення вищих таксонів звірів фауни України і сусідніх регіонів та принципи їх побудови // Вестник зоологии. – 1998б. – 32 (№ 1-2). – С. 126–150.
18. *Загороднюк И.* Систематичний огляд кажанів Східної Європи // Загороднюк И. В. (ред.). Європейська ніч кажанів '98 в Україні. – Київ, 1998в. – С. 32–48. – (Праці Теріологічної школи, випуск 1).
19. *Загороднюк И. В.* Політипні види: концепція та представленість у теріофауні Східної Європи // Доповіді НАН України. – 1998г. – N 7. – С. 171–178.
20. *Загороднюк И. В.* Степове фауністичне ядро Східної Європи: його структура та перспективи збереження // Доповіді НАН України. – 1999а. – N 5. – С. 203–210.

21. Загороднюк І. Контрольний список теріофауни України // Загороднюк І. В. (ред.). Ссавці України під охороною Бернської конвенції. – Київ, 1999б. – С. 202–210. – (Праці Теріологічної Школи; випуск 2).
22. Загороднюк І. В., Емельянов І. Г., Хоменко В. Н. Оценка таксономического разнообразия фаунистических комплексов // Доповіді НАН України. – 1995. – N 7. – С. 145–148.
23. Загороднюк І., Жила С., Покинъчереда В. Теріологічна школа-семинар «Ссавці у Червоній книзі» // Вестник зоологии. – 1998. – 32 (№ 5-6). – С. 149–150.
24. Загороднюк І. В., Мишта А. В. О видовой принадлежности ежей рода *Erinaceus* Украины и прилежащих стран // Вестник зоологии. – 1995. – 29 (№ 2/3). – С. 50–57.
25. Загороднюк І., Покинъчереда В. Таксономія ссавців східнокарпатського регіону // Загороднюк І., Покинъчереда В., Киселюк О., Довганич Я. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. – Київ: Ін-т зоол. НАНУ, 1997а. – С. 16–23. – (Додаток 5 до журналу "Вестник зоологии").
26. Загороднюк І. В., Покинъчереда В. В. Унифікація наукових названь хордових животнох (Chordozoa, Animalia) // Доповіді НАН України. – 1997б. – N 11. – С. 160–166.
27. Загороднюк І., Постава Т., Волошин Б. В. Польовий визначник кажанів підземних порожнин Східної Європи. – Краків–Київ: Платан, 1999. – С. 1–43.
28. Иваницкая Е. Ю. Кладистический подход в интерпретации цитогенетических данных: анализ кариотипов землероек (Sorex: Insectivora) // Труды зоол. музея МГУ. – 1992. – Том 29. – С. 210–222.
29. Клоков М. В. Биологическая дифференциация в таксономическом и фитоэкологическом аспектах // Новости систематики высших и низших растений 1977. – Киев: Наукова думка, 1978. – С. 50–73.
30. Корнеев О. П. Визначник звірів УРСР. – 2-е вид. – Київ: Радянська школа, 1965. – С. 1–236.
31. Кузякин А. П. Летучие мыши. – Москва: Советская наука, 1950. – С. 1–443.
32. Кузякин А. П. Основные сведения по систематике // Бобринский Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П. Определитель млекопитающих СССР. – Москва: Просвещение, 1965. – С. 17–30.
33. Кэрролл Р. Классификация позвоночных (Приложение) / Кэрролл Р. Палеонтология и эволюция позвоночных. – (перевод с англ.). – Москва: Мир, 1993. – Том 3. – С. 169–233.
34. Маркевич О. П., Татарко К. І. Російсько-українсько-латинський зоологічний словник: термінологія і номенклатура. – Київ: Наукова думка, 1983. – С. 1–412.
35. Международный кодекс зоологической номенклатуры. – 3-е изд. – Москва: Наука, 1988. – С. 1–205.
36. Мигулін О. О. Звірі УРСР (матеріали до фауни). – Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. – С. 1–426.
37. Ніколаєв В. Ф. Назви звірів, птахів, комах та інших животнох. – Полтава, 1918. – С. 1–60. – (Матеріяли до української наукової термінології. Матеріяли до термінології по природознавству, частина 1).
38. Павлинов І. Я. (ред.). Млекопитающие / Аверьянов А. О., Борисенко А. В., Варшавский А. А. и др. – Москва: ООО Фирма "Издательство АСТ", 1999. – С. 1–416. – (Большой энциклопедический словарь).
39. Павлинов І. Я., Россолімо О. Л. Систематика млекопитающих СССР. – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1987. – С. 1–285. – (Сб. Тр. Зоол. музея МГУ; Том 25).
40. Павлинов І. Я., Россолімо О. Л. Систематика млекопитающих СССР: дополнения. – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1998. – С. 1–190. – (Сб. Тр. Зоол. музея МГУ; Том 38).
41. Павлинов І. Я., Яхонтов Е. Л. Кладистические идеи в филогенетике млекопитающих // Филогенетика млекопитающих. – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – С. 5–43. – (Сб. Тр. Зоол. муз. МГУ. Том 29).
42. Павлинов І. Я., Борисенко А. В., Крускоп С. В., Яхонтов Е. Л. Млекопитающие Евразии: систематико-географический справочник (в трех частях). – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1995. – Часть II: Non-Rodentia. – С. 1–336. – (Сб. тр. зоол. муз. МГУ. Том 32).
43. Пантелеев П. А. Надродовая система грызунов фауны Палеарктики // Систематика животных, практическая зоология и ландшафтная зоогеография. – Москва: Наука, 1991. – С. 30–46. – (Чтения памяти А. П. Кузякина).
44. Підоплічко І. Г. Загальна характеристика класу ссавців (Mammalia). – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 7–69 с. – (Фауна України; Том 1 (Ссавці). Вип. 1).
45. Рековец Л., Надаховський А. [Рецензия на книгу]. Дон Е. Уилсон, Д. А. М. Ридер (ред.). Виды млекопитающих мира: таксономическая и географическая сводка. Второе издание (Смитсоновский ин-т; Американское о-во териологов; Вашингтон; Лондон, 1993.– 1206 с.) // Вестник зоологии. – 1995. – 29 (N 4). – С. 83–84.
46. Соколов В. Е. Фауна мира. Млекопитающие. – Москва: Агропромиздат, 1990. – 254 с.
47. Сокур І. Т. Ссавці фауни України та їх господарське значення. – Київ: Держжучпедвид., 1960. – С. 1–211.
48. Степанян Л. С. Концепция надвида (superspecies) и пределы ее приложения // Зоологический журнал. – 1970. – 49 (Вып. 5). – С. 653–659.
49. Стрелков П. П. Остроухие ночницы; распространение, географическая изменчивость, отличия от больших ночниц // Acta Theriologica. – 1972. – 17 (fasc. 28). – P. 355–379.
50. Стрелков П. П. Бурый (Plecotus auritus) и серый (Plecotus austriacus) ушаны (Chiroptera, Vespertilionidae) в СССР. Сообщение 1 // Зоологический журнал. – 1988. – 67 (Вып. 1). – С. 90–101. – Сообщение 2 // Зоологический журнал. – 1988. – 67 (Вып. 2). – С. 287–292.

51. *Татаринов К. А.* Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 1–188.
52. *Шарлемань М.* Звірі України. Короткий poradnik до визначання, збирання і спостерегання ссавців (Mammalia) України. – Київ: Всеукр. кооп. вид. союз (Вукоопспілка), 1920. – С. 1–83.
53. *Шарлемань Н. В.* Природа и люди Киевской Руси. – Киев: Киевский эколого-культурный центр, 1997. – С. 1–166. – (Серия: Борејко В. Е. История охраны природы. Выпуск 13).
54. *Corbet G. B.* The mammals of the Palaearctic region: a taxonomic review. – London, Ithaca: Cornell University Press, 1978. – P. 1–314.
55. *Corbet G. B.* The family Erinaceidae: a synthesis of its taxonomy, phylogeny, ecology and zoogeography // *Mammal. Review*, 1988. – **18**. – P. 117–172.
56. *Dragoo J. W., Honeycutt R. L.* Systematics of mustelid-like carnivores // *Journal of Mammalogy*. – 1997. – **78** (N 2). – P. 426–443.
57. *Dubois A.* The genus in zoology: a contribution to the theory of evolutionary systematics. – Paris, 1988. – 124 p. – (Mem. Mus. natl. Nat. hist. – Serie A (Zoologie), Tome **140**).
58. *Ellerman J. R., Morrison-Scott T. C. S.* Family Soricidae // *Ellerman J. R., Morrison-Scott T. C. S.* Checklist of Palaearctic and Indian Mammals 1758 to 1946. – Tonbridge: Tonbridge Printers Ltd., 1951. – P. 41–89.
59. *Findley J. S.* Phenetic relationships among bats of the genus *Myotis* // *Systematic zoology*. – 1992. – **21** (N 1). – P. 31–52.
60. *Flynn J. J., Neff N. A., Tedford R. H.* Phylogeny of the Carnivora // The phylogeny and classification of the Tetrapods / *Benton M. J.* – Oxford: Clarendon Press, 1988. – P. 73–116.
61. *George S. B.* Systematics, historical biogeography, and evolution of the genus *Sorex* // *Journal of Mammalogy*. – 1988. – **69** (N 3). – P. 443–461.
62. *Hemmer H.* The evolutionary systematics of living Felidae: present status and current problems // *Carnivore*. – 1978. – **1** (N 1). – P. 71–79. – (цит. за Павлінов та ін., 1995).
63. *Honacki J. H., Kinnman K. E., Koepl J. W.* (eds.). Mammals species of the World. – Lawrence: Allen Press and Assoc. Coll., 1982. – P. 1–694.
64. *Huxley T. H.* On the cranial and dental characters of the Canidae // *Proceedings of Zoological Society of London*. – 1880. – P. 238–288.
65. *Horacek I., Hanak V.* Generic status of *Pipistrellus savii* // *Myotis*. – 1985/86. – **23–24**. – P. 11–16.
66. *Koopman K. F.* Order Chiroptera // *Wilson D. E., Reeder D.-A.* (loc. cit.). – 1993. – P. 137–241.
67. *Kowalski K.* Order Cetaceans – Cetacea / *Pucek Z.* (ed.). Keys to Vertebrates of Poland. Mammals. – Warszawa: Polish Sci. Publ., 1981. – P. 248–260.
68. *Linnaeus C.* Systema naturae. Regnum animaliae. – London, 1956 (1758). – P. 1–823.
69. *McKenna M. C., Bell S. K.* Classification of mammals above species level. – New York: Columbia University Press, 1997. – P. I–XII + 1–631.
70. *Mitchell-Jones A. L., Amori G., Bogdanowicz W. et al.* The atlas of European mammals. – London: Academic Press, 1999. – P. I–XI + 1–484.
71. *Niethammer J., Krapp F.* (eds.). Handbuch der Säugetiere Europas. – Wiesbaden: AULA-Verlag, 1990. – Band **3/1** (Insektenfresser – Insectivora, Herrentiere – Primates). – P. 1–524.
72. *Salles L. O.* Felid phylogenetics: extant taxa and skull morphology (Felidae, Aeluroidea) // *American Museum Novitates*. – 1992. – N 3047. – P. 1–67.
73. *Tate G. H. H.* A review of the genus *Myotis* of Eurasia // *Bull. Amer. Mus. Nat. Hist.* – 1941. – **78**. – P. 537–565.
74. *Tedford R. H., Taylor B. E., Wang X.* Phylogeny of the Caninae (Carnivora: Canidae): the living taxa // *American museum Novitates*. – 1995. – N 3146. – P. 1–37.
75. *Tiunov M. P.* The taxonomic implication of different morphological systems in bats // *Hanak V. et al.* (eds.). European bat research 1987. – Praha: Charles University Press, 1989. – P. 67–75.
76. *Tulimson R., Douglas M. E.* Parsimony analysis and the phylogeny of the plecotine bats (Chiroptera: Vespertilionidae) // *Journal of Mammalogy*. – 1992. – **73** (N 2). – P. 276–285.
77. *Volleth M., Heller K.-G.* Phylogenetic relationships of vespertilionid genera (Mammalia: Chiroptera) as revealed by karyological data // *Z. Zool. Syst. Evol.-forsch.* – 1994. – **32**. – P. 11–34.
78. *Wilson D. E., Reeder D. A.* (eds.). Mammal species of the World: a taxonomic and geographic reference / 2nd ed. – Washington, London: Smithsonian Inst. Press, 1993. – P. 1–1206.
79. *Wozencraft W. C.* Order Carnivora // *Wilson D. E., Reeder D.-A.* (eds.). – (loc. cit.), 1993. – P. 279–348.
80. *Zagorodniuk I. V.* Taxonomy, biogeography and abundance of the horseshoe bats in Eastern Europe // *Acta zoologica cracoviensia*. – 1999. – **42** (N 3). – P. 407–421.
81. *Zima J., Kral B.* Karyotypes of European mammals. I // *Acta Scient. Nat. Brno*. – 1984. – **18** (N 7). – P. 1–52.

Додатки I–III

Annexes I–III

Таксономічні ранги та наукові назви ссавців України та суміжних регіонів у різних теріологічних зведеннях

Taxonomic ranks and scientific names of mammals from Ukraine and adjacent countries according to different theriological reviews

Додаток I. Латинські та українські назви родів східноєвропейських комахоїдних
Annex I. Scientific and Ukrainian generic names of East European insectivores

Рід	ГРІ-09	ШАР-20	МИГ-38	ТАТ-56	СОК-60	КОР-65	М/Т-83	ЗАГ-99	Ця праця
Lipotyphla									
<i>Erinaceus</i>	їжак	їжак	їжак звичайний	їжак	їжак	їжак	їжак	їжак	їжак
<i>Hemiechinus</i>	—	—	їжак вухатий	—	їжак	їжак	їжак ²³	їжак	[вухатий] їжак
<i>Desmana</i>	хохуль, хохуля	хахуля, вихухоль	хохуля	—	вихухоль	вихухоль	хохуля, вихухіль	хохуля	хохуля
<i>Talpa</i>	кріт, кертина	кріт, кертниця	кріт	кріт	кріт	кріт	кріт	кріт	кріт
<i>Sorex</i>	мідик, мідиця	мідиця	землерийка бурозуба	бурозубка	бурозубка	землерийка бурозуба, бурозубка	бурозубка	мідиця	мідиця
<i>Neomys</i>	—	рясоніжка	землерийка водяна	кутора	кутора	кутора	кутора, рясоніжка ²⁴	рясоніжка	рясоніжка
<i>Crocidura</i>	—	мідиця	землерийка білозуба	білозубка	білозубка	землерийка білозуба, білозубка	білозубка, білозуба землерийка	білозубка	білозубка
<i>Suncus</i>	—	—	—	—	—	—	багатозуб	—	багатозубка

Примітка: коди першоджерел, з яких взято родові назви та дані про ранги таксонів родових груп, такі: ШАР-20 — визначник і фауністичний огляд Шарлеманя [52], МИГ-38 — визначник Мигуліна [36], ТАТ-56 — монографія Татарінова [51], СОК-60 — зведення Сокура [47], КОР-65 — визначник Корнєєва [30], М/Т-83 — зоологічний словник Маркевича і Татарка [34], ЗАГ-99 — список теріофауни у зведенні "Ссавці України..." [21].

Незалежно від вихідного написання національних назв тут всі назви родів подано в однині.

²³ Маркевич і Татарко [34] наводять вухатих їжаків як підрид *Hemiechinus* роду *Erinaceus*.

²⁴ Ще одна із вказаних цими авторами назв (як другорядна) — "водяна землерийка" [34].

Додаток II. Латинські та українські назви родів східноєвропейських кажанів [Annex II. Scientific and Ukrainian generic names of East European bats]

Рід	ГРІ-09	ШАР-20	МИГ-38	ТАТ-56	СОК-60	КОР-65	М/Т-83	ЗАГ-99	Ця праця
Chiroptera									
<i>Rhinolophus</i>	—	підковик	підковик	підковоніс	підковоніс	підковоніс	підковоніс	підковоніс	підковоніс
<i>Miniopterus</i>	—	довгокрилець	довгокрилець	довгокрил	довгокрил	довгокрилець	довгокрил	довгокрил	довгокрил
<i>Myotis</i>	ночовид ²⁵	нічвид ²⁶	нічниця	нічниця	нічниця	нічниця	нічниця	нічниця	нічвид
<i>M. (Leuconoe)</i>	нічниця	нічвид	нічниця	нічниця	нічниця	нічниця	нічниця	нічниця ²⁷	нічниця
<i>Plecotus</i>	—	вухань	вухань	вухань	вухань	вухань	вухань	вухань	вухань
<i>Barbastella</i>	—	широковух	широковух	широковух	широковух	широковух	широковух	широковух	широковух
<i>Nyctalus</i>	—	вечерниця	вечерниця	вечірниця	вечірниця	вечірниця	вечірниця	вечірниця	вечірниця
<i>Pipistrellus</i>	—	нетопирь	нетопир	нетопир ²⁸	нетопир	нетопир ²⁹	нетопир ³⁰	нетопир	нетопир
<i>Hypsugo</i>	—	—	—	—	нетопир	нетопир	нетопир ³⁰	лилик	гірський лилик
<i>Vespertilio</i>	лилик, лелик	лилик	кажан дво- кольоровий	лилик	лилик	кажан	лилик	лилик	лилик
<i>Eptesicus</i>	кажан, пергач	кажан	кажан пізній	кожан	кажан	кажан	лилик	лилик	кажан-пергач, пергач ³¹
<i>E. (Amblyotus)</i>	—	—	кажанок ³²	кожанок	кажанок ³³	кажанок	лилик ³⁴	лилик	(те саме)

²⁵ На відміну від інших груп ссавців, Грінченко [7] не дає чіткої прив'язки українських назв кажанів до тих чи інших наукових назв родів чи видів; всі ці назви пояснюються ним як українські відповідники поняття “летучая мышь”.

²⁶ Нічвид ставковий (*Myotis (Leuconoe) dasycneme*) наводиться Шарлеманем [52] як вид окремого роду *Capaccinus*.

²⁷ При розгляданні двох груп нічниць як окремих родів *Myotis* (s. str.) та *Leuconoe* (s. l.) назву “нічниця” запропоновано залишити за більше відомими і багатшими за видовим складом малими нічницями, залишивши шарлеманеву назву “нічвид” за нічницями великими [18].

²⁸ Татаринів [51] наводить нетопирів як представників роду *Vespertilio*.

²⁹ Корнєєв [30] у біноменах наводить нетопирів і лиликів під власними назвами, однак відносить їх до роду *Vespertilio* (s. l.) – “кажани і нетопири”.

³⁰ Цей вид Маркевич і Татарко [34] наводять як “*Pipistrellus*”. Назва “нетопир кожанкоподібний” пов'язана зі схожістю *Hypsugo* з *Amblyotus* (*E. nilssoni*), якого автори, окрім “лилик”, називають “кожанком” (похідне від “кожан”, в словнику немає), що є російським відповідником назви *Eptesicus*.

³¹ Довгий час існувала проблема розрізнення роду і ряду “кажан”, а від словників Верхрацького і Грінченка [7] – практично не задіяна назва кажанів – “пергач” (етимологічно пов'язана з “пергаментом”), яку тут пропонується застосувати як відповідник латинської назви *Eptesicus*.

³² Мигулін [36] розглядає *Amblyotus* як окремий від *Eptesicus* рід кажанів.

³³ Вид *Eptesicus nilssonii* в той час відносили до окремого роду “*Amblyotus* (sic!) — кажанок” [3, 47].

³⁴ Для підроду *Eptesicus (Amblyotus)* наведено українську назву “лилик північний, кожанок північний” ([34]: с. 185).

Додаток III. Латинські та українські назви родів східноєвропейських хижих [Annex III. Scientific and Ukrainian generic names of East European carnivores]

Рід	ГРІ-09	ШАР-20	МИГ-38	ТАТ-56	СОК-60	КОР-65	М/Т-83	ЗАГ-99	Ця праця
Carnivora									
<i>Felis</i>	кіт, кішка	кіт, кішка	кіт дикий	кіт	кіт	кіт	кіт	кіт	кіт
<i>Lynx</i>	рись (як <i>Felis</i>)	рись	рись	рись (як <i>Felis</i>)	рись ³⁵	рись	кіт ³⁶	рись	рись
<i>Canis</i>	собака, вовк, пес	вовк	вовк	вовк	вовк	собака ³⁷	собака	собака	собака
<i>Vulpes</i>	лис, лиса, лисиця	лис, лисиця	лисиця	лисиця	лисиця	лисиця	лисиця	лис	лисиця
<i>Nyctereutes</i>	—	—	—	енотовидний собака	енотовидний собака	енотовидний собака	енотовидний собака	енотовидний собака	енот, енотовий собака
<i>Ursus</i>	ведмідь	ведмідь	ведмідь бурий	ведмідь	ведмідь	ведмідь бурий	ведмідь	ведмідь	ведмідь
<i>Procyon</i>	—	—	—	—	—	—	енот	енот	енот-полоскун
<i>Martes</i>	куна, куниця	куна, куниця	куниця	куниця	куниця	куниця	куниця	куна	куниця
<i>Gulo</i>	росомаха	росомаха	—	—	росомаха	—	росомаха	росомаха	росомаха
<i>Mustela</i> (s. str.)	тхір	[норка] ³⁸	горностаї	[горностаї] ³⁹	[норка] ⁴⁰	[горностаї] ⁴¹	ласка ⁴²	тхір	тхір
<i>M. (Lutreola)</i>	—	норка	норка ⁴³	норка	норка	норка	норка	тхір	тхір
<i>M. (Putorius)</i>	тхір	тхір	тхір	тхір	тхір	тхір	тхір	тхір	тхір
<i>Vormela</i>	—	перегузня, перев'язка	тхір рябий, перев'язка	—	тхір рябий	перегузня	перев'язка ⁴⁴	перегузня	перегузня
<i>Meles</i>	борсук, харсун	борсук, харсун	борсук (sic)	борсук	борсук	борсук	борсук	борсук	борсук
<i>Lutra</i>	видра, видниха	видниха, видра	видра	видра	видра	видра	видра	видра, відниха	видра
<i>Phoca</i>	—	—	—	—	—	—	тюлень	—	тюлень
<i>Halichoerus</i>	—	—	—	—	—	—	тев'як	—	тев'як
<i>Monachus</i>	—	—	—	—	тюлень	тюлень-монах	тюлень-монах	тюлень	тюлень-монах

³⁵ Єдиний вид визнаного тут роду “рись” Сокур [47] відносить до іншого роду – *Felis* (як "*Felis linx*" (sic!)).

³⁶ Рід чи підрид *Lynx* цими авторами не визнається, і рись наводиться як "*Felis linx*" (sic!) з українським відповідником “кіт рись, рись” [34].

³⁷ Хоча Корнєєв [30] позначає рід *Canis* як “собака”, вид *Canis lupus* він подає як “вовк сірий”.

³⁸ Цей рід (у сучасному розумінні його обсягу) поділяється Шарлеманем [52] як три роди: *Mustela* (норка, лисиця), *Putorius* (тхори), *Lutreola* (норка).

³⁹ Татаринів [51] наводить *Mustela* (s. l.) як кілька різних родових груп, зокрема, – норка (*Lutreola*) та тхір (*Putorius*).

⁴⁰ У зведенні Сокура [47] види "*Mustella*" (s. str.) мали власні назви — норка, горностаї, ласка; “*mxopiv*” віднесено до роду "*Putorius*".

⁴¹ Корнєєв [30] позначає рід *Mustela* як “тхори і ласки”, проте види наводить під власними назвами як “горностаї”, “ласка”, “тхір”, “норка”.

⁴² Маркевич і Татарко [34] відповідником назви *Mustela* дають “ласка” (с. 398), норки віднесені до роду *Lutreola*, тхори — *Putorius*. Зокрема, в словнику наведено види “ласка горностаї”, “ласка колонок”, “ласка звичайна”. Аналогічну систему запропоновано автором на основі слова “*mxip*” (див. останній стовпчик: за [21]).

⁴³ Хоча у ключах Мигулін [36] наводить всі групи *Mustela* (s. l.) як “підроди”, в тексті ці групи описано як роди (*Lutreola*, *Putorius* etc.).

⁴⁴ Родова назва наведено “перев'язка”, позаяк назва “*перегузня*” наводиться як друга для виду “*перев'язка* степова, *Vormela peregusna*” ([34]: с. 222).